

تعریف مجموعه شهری و تبیین شاخص های آن (مصوب ۸۸/۰۱/۳۱)

شورای عالی شهرسازی و معماری ایران در جلسه مورخ ۸۸/۱/۳۱ با استناد ماده ۹ قانون تعاریف محدوده و حریم شهر، روستا و شهرک و نحوه تعیین آنها (مصوب ۱۳۸۴) و تبصره ۱ ماده ۱ مصوبه شماره ۹۸۶۰/ت/۱۵۳۱۱ مورخ ۱۳۷۴/۸/۱۳ هیأت محترم وزیران تحت عنوان "طرح ریزی و مدیریت مجموعه شهری تهران و سایر شهرهای بزرگ کشور و شهرهای اطراف آنها" تعریف مجموعه های شهری و شاخص های تبیین آنها را بشرح زیر تصویب نمود:

۱. مجموعه شهری:

مجموعه شهری محدوده ای است جغرافیایی که از یک شهر مرکزی و حداقل ۲ شهر پیرامونی و نواحی روستایی مابین آنها تشکیل یافته که تمامی شهرهای پیرامونی آن با شهر مرکزی دارای یکپارچگی اقتصادی، اجتماعی و خدماتی بوده و لازمست تحت مدیریت یکپارچه باشد.

۲. طبقه بندی مجموعه های شهری

مجموعه های شهری کشور در ۳ گروه زیر طبقه بندی می شوند:

۱-۲- در صورتی که جمعیت شهر مرکزی هر مجموعه شهری، بر اساس آخرین سرشماری رسمی کشور، بین ۲۰۰ هزار تا ۵۰۰ هزار نفر باشد، مجموعه شهری مذکور مجموعه شهری میانی نامیده می شود.

۲-۲- در صورتی که جمعیت شهر مرکزی هر مجموعه شهری، بر اساس آخرین سرشماری رسمی کشور، بین ۵۰۰ هزار تا یک میلیون نفر باشد، مجموعه شهری مذکور مجموعه شهری بزرگ نامیده می شود.

۳-۲- در صورتی که جمعیت شهر مرکزی هر مجموعه شهری، بر اساس آخرین سرشماری رسمی کشور، یک میلیون نفر و یا بیشتر باشد، مجموعه شهری مذکور منطقه کلانشهری نامیده می شود.

تبصره ۱: در موارد استثنایی با تصویب شورای عالی شهرسازی و معماری امکان تعریف طرح مجموعه شهری برای شهرهایی که فاقد شرایط این مصوبه هستند وجود دارد.

تبصره ۲: شهرهای مرکز مجموعه های بندهای ۲-۲ و ۳-۲ از تاریخ تصویب این مصوبه بعنوان کلان شهر محسوب می شوند.

۳. طرحهای مجموعه های شهری

۱-۳- برای مجموعه های شهری میانی طرحهای ویژه ای با مقیاس ۱:۲۵۰۰۰، با در نظر گرفتن ماهیت این مجموعه های شهری که به صورت یک مجموعه شهری منسجم عمل می کنند، تهیه می شود.

۲-۳- برای مجموعه های شهری بزرگ و مناطق کلانشهری طرحهای مجموعه شهری تهیه می شود.

۴. محدوده های مجموعه های شهری

۴-۱- محدوده هر مجموعه شهری باید به صورت یک واحد سرزمینی بهم پیوسته بوده و این محدوده نباید از مرز استانی که شهر مرکزی مجموعه شهری در آن قرار دارد فراتر رود.

۴-۲- کوچکترین واحد سرزمینی تشکیل دهنده مجموعه های شهری بخش ها هستند.

۴-۳- محدوده اولیه هر مجموعه شهری از بهم پیوستن بخش هایی که شهر مرکزی و شهرهای پیرامونی در آن واقع شده اند، حاصل می شود.

۴-۴- محدوده نهایی هر مجموعه شهری در طرح مصوب آن که به تصویب شورایی عالی شهرسازی و معماری ایران می رسد، تعیین می شود.

۵. شهر مرکزی

۵-۱- شهر مرکزی مجموعه شهری بزرگترین شهر واقع در محدوده مجموعه شهری است که طبق آخرین سرشماری کشور حداقل ۲۰۰ هزار نفر جمعیت دارد و در محدوده شعاع عملکردی خود حداقل با ۲ شهر دیگر یکپارچگی اقتصادی، اجتماعی و خدماتی بالایی دارد

۵-۲- محدوده شعاع عملکردی یک شهر مرکزی حداقل ۳۵ کیلومتر یا حداقل ۳۰ دقیقه از نظر فاصله زمانی است.

۵-۳- در صورتیکه در شعاع عملکردی یک شهر مرکزی، شهر پیرامونی که خود دارای شرایط و ویژگیهای یک شهر مرکزی است، وجود داشته باشد، در این صورت محدوده اولیه این مجموعه شهری شامل شهرهای مرکزی فوق الاشاره و شهرهای پیرامونی آنها خواهد بود. در چنین شرایطی، طبقه بندی این مجموعه شهری بر اساس مجموع جمعیت شهرهای مرکزی واقع در محدوده اولیه آن انجام و عنوان مجموعه شهری آن نام شهرهای مرکزی فوق الاشاره را، به ترتیب جمعیت آخرین سرشماری، در بر خواهد داشت.

۵-۴- در صورتیکه جمعیت یک شهر مرکزی کمتر از ۲۰۰ هزار نفر بوده ولی در محدوده شعاع عملکردی آن حداقل ۶ شهر پیرامونی وجود داشته باشد که با شهر مرکزی مذکور دارای یکپارچگی اقتصادی، اجتماعی و خدماتی بالایی هستند و مجموع جمعیت شهری آنها از حداقل جمعیت شهری مجموعه های شهری مصوب کشور بیشتر باشد، در آن صورت شهر مرکزی مذکور و شهرهای پیرامونی فوق الاشاره یک مجموعه شهری را تشکیل می دهند.

۶. شهرهای پیرامونی

۶-۱- شهرهای پیرامونی شهرهایی هستند که در محدوده شعاع عملکردی یک شهر مرکزی واقع شده و با شهر مرکزی یکپارچگی اقتصادی، اجتماعی و خدماتی بالایی دارند.

۶-۲- شهرهای پیرامونی واقع در محدوده مجموعه های شهری بایستی در استانی که شهر مرکزی در آن قرار دارد واقع شده باشند.

۶-۳- در صورتی که یک شهر پیرامونی در محدوده شعاع عملکردی ۲ شهر مرکزی واقع در یک استان قرار گرفته باشد، شهر پیرامونی آن شهر مرکزی محسوب می شود که با آن یکپارچگی اقتصادی، اجتماعی و خدماتی بیشتری دارد.

۷. یکپارچگی اقتصادی، اجتماعی و خدماتی

۷-۱- یکپارچگی اقتصادی، اجتماعی و خدماتی معیاری برای اندازه گیری و سنجش میزان وابستگی اقتصادی، اجتماعی و خدماتی بین شهر مرکزی با شهرهای پیرامونی آن است و مقدار آن برای مجموعه های شهری میانی و بزرگ از طریق محاسبه ضریب مکانی صنعت و ضریب مکانی خدمات شهر مرکزی سنجیده می شود میزان یکپارچگی اقتصادی، اجتماعی و خدماتی برای مناطق کلانشهری از محاسبه ضریب مکانی صنعت، ضریب مکانی خدمات و همچنین ضریب عملکردی مناطق کلانشهری سنجیده می شود (نحوه محاسبه ضریب صنعت و ضریب مکانی خدمات شهر مرکزی و همچنین ضریب عملکردی مناطق کلانشهری در پیوست این مصوبه ارائه شده است).

۷-۲- اگر ضریب مکانی صنعت و ضریب مکانی خدمات شهر مرکزی هر مجموعه شهری برابر با و یا بیش از ۱ باشد، در آن صورت شهر مرکزی مذکور و شهرهای پیرامونی آن دارای یکپارچگی اقتصادی، اجتماعی و خدماتی بالایی هستند.

تبصره: در صورتیکه ضریب مکانی صنعت در یک شهر مرکزی مجموعه شهری اندکی کمتر از ۱ بوده ولی ضریب مکانی صنعت برای یکی از شهرهای پیرامونی آن برابر با و یا بیش از ۱ باشد، در آن صورت ضریب مکانی صنعت شهر مرکزی مذکور، بدون احتساب شهر پیرامونی فوق، می تواند به حداقل ۰/۹ تقلیل یابد.

۷-۳- برای مناطق کلانشهری علاوه بر اینکه ضریب مکانی صنعت و ضریب مکانی خدمات شهر مرکزی آنها باید برابر با و یا بیش از ۱ باشد، ضریب عملکردی منطقه کلانشهری آنها نیز باید حداقل ۷۵ باشد، در آن صورت شهر مرکزی مذکور و شهرهای پیرامونی آن دارای یکپارچگی اقتصادی، اجتماعی و خدماتی بالایی هستند.

۸- شاخصهای ۸ گانه تعیین مجموعه شهری علاوه بر نکات نامبرده به شرح پیوست می باشد.

۹- در صورتی که محدوده مجموعه شهری که به تصویب شورای عالی شهرسازی و معماری می رسد از مرز تقسیمات کشوری (حداقل بخش) فراتر رود مراحل تغییر و اصلاح تقسیمات کشوری توسط وزارت کشور انجام خواهد شد.

وزارت مسکن و شهرسازی مکلف است ظرف مدت دو ماه نسبت به شناسایی مجموعه های شهری کشور بر اساس این مصوبه اقدام و مراحل مربوطه به تهیه طرح را ادامه دهد.

پیوست ۱: نحوه محاسبه ضریب مکانی صنعت و ضریب مکانی خدمات شهر مرکزی و ضریب عملکردی مجموعه های شهری و مناطق کلانشهری

الف: نحوه محاسبه ضریب مکانی صنعت و ضریب مکانی خدمات شهر مرکزی

○ ضریب مکانی صنعت: ضریب مکانی صنعت از تقسیم دو نسبت تعداد اشتغال در بخش صنعت شهر مرکزی به کل اشتغال در شهر مرکزی و تعداد اشتغال در بخش صنعت مجموعه شهری به کل اشتغال در مجموعه شهری بدست می آید:

تعداد اشتغال در بخش صنعت شهر مرکزی

کل اشتغال در شهر مرکزی

ضریب مکانی صنعت =

اشتغال در بخش صنعت مجموعه شهری

کل اشتغال در مجموعه شهری

○ ضریب مکانی خدمات: ضریب مکانی خدمات از تقسیم دو نسبت تعداد اشتغال در بخش خدمات شهر مرکزی به کل اشتغال در شهر مرکزی و تعداد اشتغال در بخش خدمات مجموعه شهری به کل اشتغال در مجموعه شهری بدست می آید.

تعداد اشتغال در بخش خدمات شهر مرکزی

کل اشتغال در شهر مرکزی

ضریب مکانی خدمات =

اشتغال در بخش خدمات مجموعه شهری

کل اشتغال در مجموعه شهری

ب: نحوه محاسبه ضریب عملکردی مناطق کلانشهری

ضریب عملکردی مناطق کلانشهری معیاری برای اندازه گیری و سنجش دارا بودن ویژگیهای مناطق کلانشهری است و مقدار آن از محاسبه میانگین امتیاز شاخص های ۸ گانه عملکردی پیشنهادی (شاخص های ۱ تا ۸ و به شرحی که در زیر می آید) در محدوده اولیه هر مجموعه شهری منطقه کلانشهری، بدست می آید.

جمع امتیاز شاخص های هشت گانه عملکردی مناطق کلانشهری

ضریب عملکردی مناطق کلانشهری =

شاخص های ۸ گانه عملکردی مناطق کلانشهری به شرح زیر می باشند:

شاخص ۱. ایستگاه تلویزیونی با برنامه های محلی:

در صورتیکه در محدوده اولیه هر منطقه کلانشهری ایستگاه تلویزیونی که برنامه های محلی نیز تولید کند وجود داشته باشد، امتیاز آن منطقه کلانشهری از این شاخص ۱۰۰ و در غیر این صورت امتیاز آن (صفر) است.

شاخص ۲. روزنامه یا هفته نامه محلی:

در صورتی که در محدوده اولیه هر منطقه کلانشهری روزنامه یا هفته نامه محلی به طور منظم منتشر شود، امتیاز آن منطقه کلانشهری از این شاخص ۱۰۰ و در غیر این صورت امتیاز آن (صفر) است.

شاخص ۳. شهرنشینی:

در صورتی که نرخ شهرنشینی در محدوده اولیه هر منطقه کلانشهری برابر یا بیشتر از نرخ شهرنشینی کشور بر اساس آخرین سرشماری باشد، امتیاز آن منطقه کلانشهری از این شاخص ۱۰۰ و در غیر این صورت امتیاز آن (صفر) است.

شاخص ۴. خدمات اتوبوسرانی محلی:

در صورتی که در شهر مرکزی هر منطقه کلانشهری خدمات اتوبوسرانی درون شهری با برنامه کاری منظم وجود داشته باشد، امتیاز آن منطقه کلانشهری از این شاخص ۱۰۰ و در غیر این صورت امتیاز آن (صفر) است.

شاخص ۵. دانشگاه:

در صورتی که در محدوده اولیه هر منطقه کلانشهری حداقل یک دانشگاهی که دوره های کارشناسی برگزار می کند وجود داشته باشد، امتیاز آن منطقه کلانشهری از این شاخص ۱۰۰ و در غیر این صورت امتیاز آن (صفر) است.

شاخص ۶. خدمات منظم خطوط هوایی:

در صورتی که در محدوده اولیه هر منطقه کلانشهری خدمات منظم خطوط هوایی به سایر نقاط کشور وجود داشته باشد، امتیاز آن منطقه کلانشهری از این شاخص ۱۰۰ و در غیر این صورت امتیاز آن (صفر) است.

شاخص ۷. موزه:

در صورتی که در محدوده اولیه هر منطقه کلانشهری حداقل یک موزه وجود داشته باشد، امتیاز آن منطقه کلانشهری از این شاخص ۱۰۰ و در غیر این صورت امتیاز آن (صفر) است.

شاخص ۸. خدمات تخصصی بیمارستانی:

حداکثر امتیاز شاخص خدمات تخصصی بیمارستانی ۱۰۰ است و از جمع امتیازهای ۶ زیر شاخص زیر بدست می آید:

شاخص ۸-۱- مراقبت های ویژه قلبی:

در صورتی که در محدوده اولیه هر منطقه کلانشهری بیمارستان و یا مؤسسه درمانی که در آن عمل تهاجمی قلب (عمل جراحی باز یا آنژیوگرافی) انجام می شود وجود داشته باشد، امتیاز آن منطقه کلانشهری از این شاخص ۱۶/۶۷ و در غیر این صورت امتیاز آن (صفر) است.

شاخص ۸-۲- پرتو درمانی سرطانی:

در صورتی که در محدوده اولیه هر منطقه کلانشهری بیمارستان یا مؤسسه درمانی که در آن پرتودرمانی برای بیماران سرطانی انجام می شود وجود داشته باشد، امتیاز آن منطقه کلانشهری از این شاخص ۱۶/۶۷ و در غیر این صورت امتیاز آن (صفر) است.

شاخص ۳-۸- دیالیز:

در صورتی که در محدوده اولیه هر منطقه به کلانشهری بیمارستان یا مؤسسه درمانی که در آن دیالیز خون (دیالیز صفاقی یا دیالیز خونی (همودیالیز) انجام می شود وجود داشته باشد، امتیاز آن منطقه کلانشهری از این شاخص ۱۶/۶۷ و در غیر این صورت امتیاز آن (صفر) است.

شاخص ۴-۸- متخصص بیماریهای شغلی:

در صورتی که محدوده اولیه هر منطقه کلانشهری بیمارستان یا مؤسسه درمانی که در آن حداقل یک نفر متخصص بیماریهای شغلی شاغل به کار باشد، امتیاز آن منطقه کلانشهری از این شاخص ۱۶/۶۷ و در غیر این صورت امتیاز آن (صفر) است.

شاخص ۵-۸- مراقبت های ویژه پرستاری:

در صورتی که در محدوده اولیه هر منطقه کلانشهری بیمارستان یا مؤسسه درمانی که دارای بخش مراقبت های ویژه پرستاری سطح ۲ (مراقبت از نوزادان مریضی که به مراقبت های ویژه نیاز ندارند) و سطح ۳ (مراقبت از نوزادان مریضی که به مراقبت های ویژه نیاز دارند) است وجود داشته باشد، امتیاز آن منطقه کلانشهری از این شاخص ۱۶/۶۷ و در غیر این صورت امتیاز آن (صفر) است.

شاخص ۶-۸- روان شناسی بالینی:

در صورتی که در محدوده اولیه هر منطقه کلانشهری بیمارستان یا مؤسسه درمانی که در آن حداقل یک نفر متخصص روان شناسی بالینی شاغل به کار باشد، امتیاز آن منطقه کلانشهری از این شاخص ۱۶/۶۷ و در غیر این صورت امتیاز آن (صفر) است.